Jeden z nejvzácnějších brouků Evropy je na Šumavě doma – prokázal to cílený monitoring

18.9.2023 - | Správa Národního parku Šumava

Celé léto probíhal na Šumavě rozsáhlý monitoring zaměřený na velmi vzácný druh bezobratlého živočicha – trnoštítce horského (Tragosoma depsarium).

Podobně, jako v případě kornatce velkého *(Peltis grossa)*, který se na Šumavě znovu objevil po více než 100 letech, se jedná o velmi vzácného brouka, který se vyskytuje jen na několika málo místech v Evropě a to ještě v malých populacích. V Národním parku Šumava byl ale jeho výskyt prokázán na skoro celém území, s hlavním těžištěm na jihu.

„Trnoštítec není pro Šumavu novým druhem. O jeho přítomnosti víme už z konce 19. století. Konkrétně v roce 1898 byl zachycen v oblasti Trojmezné. Z roku 1928 máme záznam z oblasti Plesné, o sedm let později byl trnoštítec zachycen na Železnorudsku, v roce 1965 u Plešného jezera, kde byl nalezen také v roce 2014," zmiňuje zoolog Správy NP Šumava Vladimír Dvořák.

„Kolem roku 1930 byl dokonce zjištěn vývoj dvou jedinců u Medvědího potoka v kolejovém pražci u Vimperka," doplňuje jeden z bizarních nálezů ředitel Správy NP Šumava Pavel Hubený.

Z publikovaných záznamů mezi lety 2003-2020 byl doložený výskyt jen několika jedinců trnoštítce na osmi lokalitách v jižní části Šumavy. Přestože bylo jisté, že na Šumavě trnoštítci nachází vhodný biotop, nikdo dosud nedokázal zhodnotit, jak na tom vlastně jejich populace je. S iniciativou plošného, cíleného monitoringu tohoto druhu nakonec přišli kolegové ze Správy Národního parku Bavorský les, kteří disponovali speciálními samičími feromony, bez kterých by komplexní monitoring tohoto druhu brouka nebyl možný.

„Vybrali jsme padesát lokalit napříč celým územím národního parku, především v místech, kde v letech 2007 až 2012 proběhl přirozený rozpad dospělého lesa. Tam jsme umístili nárazové lapače s feromony a ve spolupráci s kolegy lesníky jsme pak všechna odchytová zařízení pravidelně kontrolovali. Zachycené brouky jsme označili unikátním kódem a vypustili zpět. Takto jsme celkově odchytili sedmdesát jedinců na čtrnácti lokalitách," sděluje postup a výsledky monitoringu její koordinátorka, entomoložka z Entomologického ústavu Biologického centra Akademie věd ČR Lucie Ambrožová.

Druh byl zaznamenán s jedinou výjimkou na bezzásahových plochách s ponechaným, nevytěženým dřevem. Ty jsou klíčové pro přežití spousty specializovaných druhů, vázaných na konečnou fázi lesa, kdy dochází k úhynu stromů, jejich rozpadu a dočasnému prosvětlení porostu. Trnoštítec ke svému vývoji nejčastěji vyhledává padlé kmeny, stojící torza, či pařezy větších průměrů. Vyžaduje však dřevo se specifickými podmínkami – ideálně to, které je v kontaktu se zemí, odkud přijímá vlhkost, zároveň je silně osluněné, v okolí nemá příliš vysokou vegetaci, a je napadené hnilobou. Ideální podmínky nachází nejčastěji právě na bezzásahových plochách, například na Trojmezné nebo v lokalitě Na Ztraceném, tedy v porostech, kde v roce 1998 a 2011 probíhaly blokády ekologických aktivistů.

„Na Ztraceném a na Trojmezné jsme potvrdili nejen přítomnost trnoštítce, ale před pár lety také dalšího velmi vzácného druhu brouka vázaného na tlející dřevo – kornatce velkého. Znovu se tak potvrzuje, že vybojovaná bezzásahovost na těchto lokalitách není pro přírodu

žádnou katastrofou, jak někteří předpovídali. Naopak má obrovský význam pro zachování kontinuity lesa, výskyt velmi vzácných druhů nejen bezobratlých, ale třeba i hub a tím také zvýšení druhové pestrosti," konstatuje ředitel Správy NP Šumava Pavel Hubený.

Výskyt trnoštítce byl ale potvrzen i v zásahové části NP Šumava. **„Díky specifickému přístupu v zásahových částech národního parku se podařilo trnoštítce nalézt i v lese, kde se stromy těží. Po těžbě se však veškeré dřevo nevyklízí a záměrně zde zůstávají torza smrků, např. pahýly a zlomy, které pak poskytují útočiště i vzácným druhům. Tento postup lesníci správy národního parku běžně uplatňují a nález trnoštítce znovu dokazuje, jak je ponechávání určitého objemu tlejícího dřeva, třeba ve formě vysokých pařezů, důležité,"** říká Vladimír Dvořák.

Současný monitoring přinesl ještě jednu, zatím nepopsanou skutečnost – zdokumentoval přelety trnoštítců a potvrdil tak jejich schopnost šíření až do vzdálenosti několika kilometrů.

„Díky jedinečnému označení brouků jsme zjistili, že ve třech případech brouci přeletěli z místa prvotního odchytu na jinou lokalitu, kde se opět chytili do feromonové pasti. V jednom případě se jednalo o přelet na vzdálenost asi 600 metrů a to v průběhu několika dnů. Ve druhém a třetím případě brouci překonali vzdálenost necelých čtyř kilometrů. V jednom případě mu to trvalo dva dny, v tom druhém dokonce jen 24 hodin," zmiňuje zjištěnou zajímavost koordinátorka Lucie Ambrožová.

Právě dokončený monitoring nám tak odhalil, že je trnoštítec rozšířený prakticky na celém území Šumavy, i když pravděpodobně v nízkých populačních hustotách. Dlouhé přelety zároveň naznačují, že je schopen najít i relativně vzdálené plochy s vhodným biotopem. To jen dokazuje, že přirozený, bezzásahový vývoj lesů na území národního parku Šumava je důležitý jak pro zachování vzácných druhů, které už jinde vymizely, tak pro zvýšení druhové pestrosti.

„Jsme na začátku systematického pozorování a objevování tak vzácného živočicha jakým je trnoštítec horský. Bude určitě zajímavé sledovat, kam se všude, na obou stranách hranice, rozšíří. Jestli se třeba neobjeví v údolí řeky Otavy nad Rejštejnem, kde právě teď dochází po mnoha desetiletích k zásadní přirozené změně lesního porostu. Možná se ukáže, že je Šumava místem s největší hustotou trnoštítce v celé střední Evropě. Odpovědi na tyto otázky nás teprve čekají a musíme si na ně počkat. Už dnes je ale nepochybné, že nečekaně velká populace trnoštíce tu žije díky tak velkému chráněnému a bezzásahovému území, které se jmenuje Národní park Šumava," zakončuje ředitel Správy NP Šumava Pavel Hubený.

Ve Vimperku 13. 8. 2023

Celé léto probíhal na Šumavě rozsáhlý monitoring zaměřený na velmi vzácný druh bezobratlého živočicha – trnoštítce horského (*Tragosoma depsarium*). Podobně, jako v případě kornatce velkého *(Peltis grossa)*, který se na Šumavě znovu objevil po více než 100 letech, se jedná o velmi vzácného brouka, který se vyskytuje jen na několika málo místech v Evropě a to ještě v malých populacích. V Národním parku Šumava byl ale jeho výskyt prokázán na skoro celém území, s hlavním těžištěm na jihu.

„Trnoštítec není pro Šumavu novým druhem. O jeho přítomnosti víme už z konce 19. století. Konkrétně v roce 1898 byl zachycen v oblasti Trojmezné. Z roku 1928 máme záznam z oblasti Plesné, o sedm let později byl trnoštítec zachycen na Železnorudsku, v roce 1965 u Plešného jezera, kde byl nalezen také v roce 2014," zmiňuje zoolog Správy NP Šumava Vladimír Dvořák.

„Kolem roku 1930 byl dokonce zjištěn vývoj dvou jedinců u Medvědího potoka v kolejovém pražci u Vimperka,“ doplňuje jeden z bizarních nálezů ředitel Správy NP Šumava Pavel Hubený.

Z publikovaných záznamů mezi lety 2003-2020 byl doložený výskyt jen několika jedinců trnoštítce na osmi lokalitách v jižní části Šumavy. Přestože bylo jisté, že na Šumavě trnoštítci nachází vhodný biotop, nikdo dosud nedokázal zhodnotit, jak na tom vlastně jejich populace je. S iniciativou plošného, cíleného monitoringu tohoto druhu nakonec přišli kolegové ze Správy Národního parku Bavorský les, kteří disponovali speciálními samičími feromony, bez kterých by komplexní monitoring tohoto druhu brouka nebyl možný.

„Vybrali jsme padesát lokalit napříč celým územím národního parku, především v místech, kde v letech 2007 až 2012 proběhl přirozený rozpad dospělého lesa. Tam jsme umístili nárazové lapače s feromony a ve spolupráci s kolegy lesníky jsme pak všechna odchytová zařízení pravidelně kontrolovali. Zachycené brouky jsme označili unikátním kódem a vypustili zpět. Takto jsme celkově odchytili sedmdesát jedinců na čtrnácti lokalitách,“ sděluje postup a výsledky monitoringu její koordinátorka, entomoložka z Entomologického ústavu Biologického centra Akademie věd ČR Lucie Ambrožová.

Druh byl zaznamenán s jedinou výjimkou na bezzásahových plochách s ponechaným, nevytěženým dřevem. Ty jsou klíčové pro přežití spousty specializovaných druhů, vázaných na konečnou fázi lesa, kdy dochází k úhynu stromů, jejich rozpadu a dočasnému prosvětlení porostu. Trnoštítec ke svému vývoji nejčastěji vyhledává padlé kmeny, stojící torza, či pařezy větších průměrů. Vyžaduje však dřevo se specifickými podmínkami – ideálně to, které je v kontaktu se zemí, odkud přijímá vlhkost, zároveň je silně osluněné, v okolí nemá příliš vysokou vegetaci, a je napadené hnilobou. Ideální podmínky nachází nejčastěji právě na bezzásahových plochách, například na Trojmezné nebo v lokalitě Na Ztraceném, tedy v porostech, kde v roce 1998 a 2011 probíhaly blokády ekologických aktivistů.

„Na Ztraceném a na Trojmezné jsme potvrdili nejen přítomnost trnoštítce, ale před pár lety také dalšího velmi vzácného druhu brouka vázaného na tlející dřevo – kornatce velkého. Znovu se tak potvrzuje, že vybojovaná bezzásahovost na těchto lokalitách není pro přírodu žádnou katastrofou, jak někteří předpovídali. Naopak má obrovský význam pro zachování kontinuity lesa, výskyt velmi vzácných druhů nejen bezobratlých, ale třeba i hub a tím také zvýšení druhové pestrosti,“ konstatuje ředitel Správy NP Šumava Pavel Hubený.

Výskyt trnoštítce byl ale potvrzen i v zásahové části NP Šumava. **„Díky specifickému přístupu v zásahových částech národního parku se podařilo trnoštítce nalézt i v lese, kde se stromy těží. Po těžbě se však veškeré dřevo nevyklízí a záměrně zde zůstávají torza smrků, např. pahýly a zlomy, které pak poskytují útočiště i vzácným druhům. Tento postup lesníci správy národního parku běžně uplatňují a nález trnoštítce znovu dokazuje, jak je ponechávání určitého objemu tlejícího dřeva, třeba ve formě vysokých pařezů, důležité,“** říká Vladimír Dvořák.

Současný monitoring přinesl ještě jednu, zatím nepopsanou skutečnost – zdokumentoval přelety trnoštítců a potvrdil tak jejich schopnost šíření až do vzdálenosti několika kilometrů.

„Díky jedinečnému označení brouků jsme zjistili, že ve třech případech brouci přeletěli z místa prvotního odchytu na jinou lokalitu, kde se opět chytili do feromonové pasti. V jednom případě se jednalo o přelet na vzdálenost asi 600 metrů a to v průběhu několika dnů. Ve druhém a třetím případě brouci překonali vzdálenost necelých čtyř kilometrů. V jednom případě mu to trvalo dva dny, v tom druhém dokonce jen 24 hodin,“ zmiňuje zjištěnou zajímavost koordinátorka Lucie Ambrožová.

Právě dokončený monitoring nám tak odhalil, že je trnoštítec rozšířený prakticky na celém území Šumavy, i když pravděpodobně v nízkých populačních hustotách. Dlouhé přelety zároveň naznačují, že je schopen najít i relativně vzdálené plochy s vhodným biotopem. To jen dokazuje, že přirozený, bezzásahový vývoj lesů na území národního parku Šumava je důležitý jak pro zachování vzácných druhů, které už jinde vymizely, tak pro zvýšení druhové pestrosti.

„Jsme na začátku systematického pozorování a objevování tak vzácného živočicha jakým je trnoštítec horský. Bude určitě zajímavé sledovat, kam se všude, na obou stranách hranice, rozšíří. Jestli se třeba neobjeví v údolí řeky Otavy nad Rejštejnem, kde právě teď dochází po mnoha desetiletích k zásadní přirozené změně lesního porostu. Možná se ukáže, že je Šumava místem s největší hustotou trnoštítce v celé střední Evropě. Odpovědi na tyto otázky nás teprve čekají a musíme si na ně počkat. Už dnes je ale nepochybné, že nečekaně velká populace trnoštíce tu žije díky tak velkému chráněnému a bezzásahovému území, které se jmenuje Národní park Šumava,“ zakončuje ředitel Správy NP Šumava Pavel Hubený.

Ve Vimperku 13. 8. 2023

https://www.npsumava.cz/jeden-z-nejvzacnejsich-brouku-evropy-je-na-sumave-doma-prokazal-to-cilený-monitoring